

Planuri de lecții comentate

RENAȘTEREA ARTISTICĂ (anul II de liceu, secția umanistă)

1. Aspecte generale

- a) Definiția: mare înflorire a artei în cadrul curentului cultural al Renașterii ¹;
- b) trăsături caracteristice:
 - emanciparea de sub tutela bisericii; laicismul și realismul; omul și natura în centrul preocupărilor;
 - inspirația din antichitate ²;
 - individualism extrem ³;
 - desprinderea picturii și a sculpturii de arhitectură ⁴.

2. Renașterea artistică în Italia

- a) cauze:
 - dezvoltarea forțelor de producție, relații capitaliste, burghezia;
 - vestigiile artei antice greco-romane;
 - influența bizantină.
- b) centre: Florența, Roma, Veneția, Milano. ⁵
- c) arhitectura:
 - inspirație din ruinele antice și din Vitruvius ⁶;
 - mare înflorire a arhitecturii civile;
 - inovații: geamurile transparente, hornurile;
 - trăsături caracteristice: arcul în semicerc, cupola, tipul de bazilică, clopotnița construită separată (*Stilul Renașterii*);
 - monumente: domul din Florența, catedrala Sf. Petru din Roma, palatul Signoriei din Florența, palatul dogilor din Veneția.
- d) sculptura:
 - desprindere de arhitectură;
 - apar portretul realist și statuia ecvestră;
 - materiale: marmura și bronzul;
 - reprezentanți: Donatello (David), Verrocchio (Bartolomeo Colleone), Michelangelo

(David, Moise, robii, Pietă⁷).

e) pictura:

- artă independentă, eliberată de arhitectură;
- interes pentru natură și om, umanizarea subiectelor⁸;
- apar: perspectiva⁹, portretul, coloritul natural, nudul, clar-obscurul;
- reprezentanți: Giotto (premergător), Masaccio (legile perspectivei), Leonardo da Vinci (Cina cea de taină, Gioconda), Rafael (Frumoasa grădinăreasă, Madona sixtină), Michelangelo (frescele din Capela Sixtină: Geneza, Judecata de apoi).

3. Renașterea artistică în Europa

- a. Franța: castele, palatul Luvru¹⁰, statui, portrete ale regilor.
- b. Germania: Hans Holbein cel Tânăr (ilustrațiile la „Lauda nebuniei a lui Erasmus”; Albrecht Dürer (pictură, gravură)¹¹;
- c. Spania: El Greco, Velásquez;
- d. Rusia: biserica Sf. Vasile din Moscova, zidurile Kremlinului;
- e. Țările române: Mănăstirea Curtea de Argeș, mănăstirile moldovenești.

4. Concluzii generale

- a. Renașterea – revoluție culturală a burgheziei în ascensiune (Engels: „Cea mai mare răsturnare progresistă din cîte trăise omenirea”);
- b. Caracter de clasă, totuși mare progres față de feudalism.

Comentariu istoric

1. Renașterea artistică nu este decît un aspect al Renașterii. Ea este precedată de o renaștere economică și însoțită de mari transformări de ordin politic și religios, precum și de o renaștere intelectuală manifestată sub forma umanismului. De fapt toată această înflorire a culturii, comparabilă în strălucire și forță numai cu arta clasică grecească, este consecința destrămării relațiilor feudale și a apariției relațiilor capitaliste.

2. Inspirația din antichitate nu a însemnat o reînviere a culturii clasice antice după acel „întunecat ev de mijloc”, așa cum pare să sugereze termenul impropriu de „renaștere”. Cu tot interesul pentru antichitate, cultura Renașterii reprezintă o sinteză nouă, clădită pe alte temelii și cu alte consecințe decît cultura antichității greco-romane. Revoluție culturală a burgheziei care se întărea, pregătindu-se să preia puterea politică, ea se deosebește esențial de cultura antichității, care este o cultură de tip sclavagist.

3. Arta feudală s-a caracterizat prin corporatismul ei, prin faptul că orice realizare era opera unei colectivități și în special a breslelor de meșteșugari, care lucrau, modești și anonimi, de-a lungul multor generații. În timpul Renașterii, acest corporatism este înlocuit printr-un individualism foarte accentuat. Artiștii își semnează opera și, chiar atunci cînd sînt patronați de mari oameni politici, își impun punctul de vedere artistic. Chiar marile catedrale, a căror construcție a durat uneori mai bine de un secol, își au arhitecții lor, fiecare legîndu-și numele de o anumită parte a planului. Catedrala Sf. Petru din Roma, de exemplu, cel mai însemnat monument al Renașterii, este opera mai multor arhitecți, care au lucrat succesiv: Bramante, Michelangelo, Maderna, Bernini.

4. În evul mediu, sculptura și pictura erau anexe ale arhitecturii și serveau la ornarea marilor edificii, în special a catedralelor. În Renaștere, ele se desprind de arhitectură și devin arte independente. Tablourile și mai ales statuile împodobesc palatele și casele celor bogați, grădinile și piețele publice. Ele sînt lucrate la comandă, uneori în urma unor adevărate concursuri și formează proprietatea privată a unor colecționari de opere de artă.

5. Din cauza fărîmîțării politice, în Italia, arta Renașterii nu a avut un aspect unitar. S-au format pe rînd mai multe centre, fiecare ajungînd să creeze școală, cu anumite trăsături caracteristice. Astfel, Florența, care s-a ridicat cea dintîi și a rămas tot timpul centrul artistic al întregii Italii, s-a remarcat prin finețe și tendințe către decorativ. Roma, a cărei strălucire a atins apogeul în timpul papilor Iuliu al II-lea, Leon al X-lea și Clement al VII-lea, a dat opere de artă caracterizate prin forță și monumental. Veneția s-a caracterizat printr-o mare măiestrie în colorit și prin influențe orientale mai evidente.

6. Arhitectul roman Marcus Pollio Vitruvius, care a trăit în secolul I î.e.n., a lăsat tratatul *De architectura*, dedicat lui Augustus, în care descrie monumentele romane ale epocii și fixează principiile teoretice ale arhitecturii clasice. Influența lui asupra arhitecturii renascentiste a fost deosebit de puternică.

7. „Pietă” este numele care s-a dat în evul mediu și apoi și în timpul Renașterii unor picturi sau grupuri statuare care reprezintă scena biblică a „coborîrii de pe cruce”, cu madona ținînd pe brațe trupul fiului său mort. Michelangelo a lăsat mai multe sculpturi cu această temă. Cea mai cunoscută este Pietă din catedrala Sf. Petru din Roma, dar cea mai impresionantă este sculptura neterminată numită „Pietă Rondanini”, în care Michelangelo, uzînd de acel „non finito” al său, a dat se pare cea mai desăvirșită operă de sculptură a întregii Renașterii.

8. Umanismul artiștilor Renașterii este atît de adînc, încît ei reușesc să umanizeze chiar subiectele cu caracter religios. Scenele biblice, care abundă în toată arta Renașterii, sînt pătrunse de un realism impresionant, iar chipurile de sfinți exprimă cele mai profunde sentimente umane. Exemplul cel mai concludent îl oferă madonele lui Leonardo da Vinci, la care regăsim zîmbetu Monei Lisa, sau cele ale lui Rafael, care exprimă în primul rînd dragostea maternă.

9. Spre deosebire de pictura antică și medievală, în care distanța dintre obiecte este redată în mod naiv, prin etajarea lor, în pictura Renașterii se ajunge la redarea perfectă a celei de-a treia dimensiuni. Tablourile capătă adîncime, distanța, volumul și poziția obiectelor în spațiu sînt perfect sugerate. S-a ajuns astfel la o adevărată știință a perspectivei, marii ei maeștri fiind mai ales pictorii florentini Paolo Uccello și Masaccio.

10. Palatul Luvru, capodoperă a arhitecturii franceze a Renașterii și poate a întregii arhitecturi moderne, a fost construit în epoci diferite, în mai multe stiluri și de mai mulți arhitecți. Început încă în 1204 sub Filip August, a fost terminat de abia în timpul celui de-al doilea imperiu. În secolul al XVI-lea, în plină epocă a Renașterii franceze, au lucrat aici arhitectul Pierre Lescot și pictorul și arhitectul Jean Goujon, care au realizat cea mai splendidă parte a acestui palat, unul dintre cele mai mari și mai frumoase din lume.. După ce a servit secole de-a rîndul ca reședință regală, în timpul revoluției franceze a fost transformat în muzeu național de artă.

11. Gravura este un gen special de grafică, în care desenul este gravat pe o placă de lemn sau metal cu unelte speciale și, pentru gravura pe metal, cu ajutorul unor substanțe chimice corosive. Are avantajul că desenul executat astfel se poate imprima și reproduce în serie; ceea ce înlesnește răspîndirea lui. Albrecht Dürer a fost unul dintre cei mai mari gravori ai Renașterii.

Îndrumări metodice

Ca majoritatea lecțiilor de istorie a culturii, lecția despre Renașterea artistică nu se poate preda în mod satisfăcător într-o singură oră. De aceea, este necesară fie împărțirea ei pe două ore de curs, fie prezentarea *generală* succintă a Renașterii artistice, cu câteva exemple mai semnificative, elevii completându-și în acest caz informația cu manualul sau cu eventuale alte lecturi. În cazul adoptării celei dintii alternative, în prima oră se poate face prezentarea Renașterii italiene, iar în ora a doua prezentarea Renașterii din celelalte țări ale Europei, urmată de proiecții cu imagini ilustrative pentru întreaga mișcare artistică europeană. Nu este exclus nici procedeul invers: în prima oră să se facă proiecții, iar în ora a doua discuții libere cu elevii și concluzii cu caracter general. De asemenea, se poate folosi și procedeul mai simplu și poate mai eficace de a se împărți lecția în două părți egale și de a se însoți expunerea profesorului cu proiecții și cu discuții cu clasa.

În cazul opțiunii pentru predarea întregului material într-o singură oră, se pot folosi de asemenea două procedee diferite. Unul ar fi acela al prezentării Renașterii artistice numai prin aspectele sale generale, cu exemplificări dintr-o singură artă (de exemplu pictura, atît în Italia, cît și în restul Europei). Un altul, ar folosi aceeași prezentare generală, iar ca exemplu ar alege un mare artist al Renașterii, cum ar fi de exemplu Michelangelo, care a fost în același timp mare arhitect, mare sculptor, mare pictor și mare poet. Planul nu este deci obligatoriu ci poate fi adaptat unui procedeu sau altuia.

Pentru ilustrare, *absolut necesară* într-o astfel de lecție, se pot folosi diafilme, diapozitive, fotografiile, albume sau cărți de artă ilustrate. În orice caz, este bine ca imaginile să fie proiectate, pentru a fi văzute în același timp de toți elevii și pentru a putea fi comentate.

Cu toate abundența de material, nu trebuie neglijat scopul educativ al unei astfel de lecții. Se vor sublinia laicismul, realismul și *caracterul limitat, de clasă*, al acestei mari înfloriri a culturii. De asemenea, se va urmări permanent înțelegerea de către elevi a *raportului dialectic dintre bază și suprastructură*, ca și însușirea noțiunii de *revoluție culturală*.

MARIANA VASILESCU

UNIFICAREA ITALIEI

(Lecție de comunicare de noi cunoștințe, anul III — una oră)

Prin predarea acestei lecții urmărăm să evidențiem caracterul progresist al unificării Italiei. Această unificare (consecință a dezvoltării economiei capitaliste) s-a realizat în mai multe etape: începută printr-un război drept de eliberare națională, a continuat printr-o revoluție populară și s-a sîrșit prin acțiuni diplomatice duse de burghezia și moșierimea italiană în frunte cu Cavour, („unificarea de sus în jos” a Italiei).

I. Cauzele unificării

- a) Dezvoltarea economiei capitaliste (necesitatea creării unei piețe interne unice):
- agricultura — mai ales în Lombardia;
 - industria — în special cea textilă;